

БЕОГРАДСКА ШКОЛА ЗА БАБИЦЕ – ПРЕТЕЧА АКАДЕМСКОГ ОБРАЗОВАЊА ИЗ АКУШЕРСТВА И ГИНЕКОЛОГИЈЕ У СРБИЈИ

Јован Максимовић¹, Марко Максимовић²

¹Научно друштво за историју здравствене културе Војводине
Секција за историју медицине Српског лекарског друштва

²Медицински факултет, Нови Сад

Сажетак

У уводном делу рада приказан је кратак преглед развоја акушерске службе у Србији, од периода под турском влашћу до доласка др Николе Хаџи Николића, првог специјалисте гинеколога–акушера у Београд 1886. и оснивања првог Гинеколошко–акушерског одељења у Београду и читавој Србији 1895. године. Надаље је, кроз стручни допринос др Николе Хаџи Николића и др Јована Ј. Јовановића, оснивача прве Школе за бабице у Београду и Србији, 1899. године, и писца првог српског бабичког уџбеника, приказана организација и високи степен стручног рада тог првог Гинеколошко–акушерског одељења и Бабичке школе. Осим др Николића и др Јовановића, који су били први гинеколози–акушери у Србији, уједно шефови ГА одељења ОДБ и професори и управници Бабичке школе, њихови наследници: прим. др Милан Стајић, проф. др Милош Богдановић и, особито, проф др Драгомир Младеновић, ни мало мање нису били заслужни за развој српске гинекологије и акушерства, која је за време њиховог мандата у Бабичкој школи напредовала у толикој мери да се створила чврста основа за настанак касније познате Београдске гинеколошко – акушерске школе и Клинике за гинекологију и акушерство Медицинског факултета у Београду.

Кључне речи: ГА одељење ОДБ, Школа за бабице, Београд, професори, ГА клиника Мед. факултета

Од Сацике, бабице, до др Николе Хаџи Николића, првог специјалисте гинеколога–акушера у Србији

Развој српске средњовековне медицине био је нагло прекинут пред крај 15. века, услед потпадања српских земаља под турску власт. Доласком Турака престале су да постоје манастирске болнице, осим оне у Дечанима, а лечењем су се бавили различити видари, надрилекари, бабе, хоџе, продавци амајлија, травари и понеки „калијатрос“, лекар–емпирик из Грчке. Из тог периода не постоје подаци о било каквој организацији бабичке, а још мање гинеколошко–акушерске помоћи. Жене су се по селима, али и по градовима, порађале у најпримитивнијим условима, а порођај се обављао под велом стида: тајно, често ван куће, у шипражју или у шуми, у најбољем случају у стаји, уз помоћ жена из суседства, рођака, различитих надрибабица, а још чешће без ичијег присуства, за време раду у пољу. После порођаја породиле се не би виђале по неколико дана, не због одмора, него због обичаја. Затим би наставиле да раде [1,2,3].

Такво стање потрајало је све до краја 17. и почетка 18. века, до периода аустро–турских ратова и аустријских освајања крајева у којима је живео српски живаљ. Аустријске власти су у тим крајевима одмах приступиле организацији здравствене службе, између осталог и ради заштите својих трупа од куге, колере и других великих морија.

Први помени о организацији акушерске службе у Србији налазе се у „Указу о уређењу Београда“ из 1724. године, из времена аустријске окупације Београдског пашалука. У том документу, поред осталог, помињу се и бабице. Поред тога, аустријска је војна администрација затражила 1729. године од београдско–карловачког митрополита Мојсија Петровића (1677–1730) да утиче преко својих свештеника да се „искорени штетни обичај српских жена да крију порођај од својих мужева, чак и од најближе женске родбине и сусетки, те да саме рађају по жбуњу, у шумама или појатама и забаченим стајама, што често има врло рђаве последице, како за породилу, тако и за новорођено дете“ [2,4,5].

За време аустријске владавине Београдским пашалуком, године 1731, спомињу се 23 бабице у Београду, које су махом биле странкиње, претежно Немице. Међу њима била је и једна Српкиња, *Марија Николина*. Нема доказа да ли је била школована, премда ју је аустријска градска администрација регистровала као бабицу у јавној служби [2,5].

Аустријска владавина у Београдском пашалуку трајала је кратко (22 године). Поновним падом под турску власт, 1739. године, зауставио се тек започети рад на организацији здравствене заштите жена и целокупној здравственој служби и поново су се вратили стари обичаји. Здравствене прилике у периоду Првог и Другог српског устанка нису се разликовале од оних под Турцима. Тако све до 1819. године у целој Шумадији није било ни једног дипломираног лекара, а лечењем су се бавили „видари“ и „хећими“. Најчувенија видарица тога доба била је

Ђира Мана и њен син, још чувенији Хеђим Тома. Њихов је углед био толико велики да су, касније у Београду, лечили и самог кнеза Милоша Обреновића [2]. Тек по окончању Другог српског устанка и делимичног ослобођења земље, у време прве владавине кнеза Милоша почињу се у Србији назирати први наговештаји организације војног и цивилног санитета. Ти наговештаји назирали су се већ и у султановом Хатишерифу из 1830. године, и у првом српском тзв. „Сретењском уставу“. Тако је у „Указу о саставу Државног савета и кнежевог кабинета“, а на основу *Сретењског устава* из 1835. године, између осталог, било прописано и следеће: „...Завести школе за хирурге и бабице, марвене лекаре и апотекаре. Определити таксе свију ових“ [6]. То је и први помен потребе за оснивањем бабичких и других нижих медицинских школа у санитарском законодавству обновљене Србије. Ускоро по доношењу новог *Устава из 1838.* били су објављени и први закони који су налагали градским општинама у Србији да имају добавити и издржавати о свом трошку општинске лекаре и општинске школоване бабице [7].

Стварни почетак успостављања организоване здравствене заштите жена у Србији представљала је *појава првих школованих бабица*, прво у Београду 1841. (*Пулхерија Клеверић*) и 1845. године (*Еуфимија Петковић, рођ. Намерl*), затим у Пожаревцу, Шапцу и Мајданпеку (од 1853. до 1855), а тек касније у Нишу, Крагујевцу и другим градовима [2]. За бабицу *Марију Маленовић*, која се у Београду спомиње још далеке 1816. године, одмах по ослобођењу Београдског пашалука од Турака, не постоје подаци да ли је била школована. Судећи по образложењу *др Емериха Линденмајера* за додељивање пензије истој, она је својим радом корисно послужила народу, па јој је због тога држава доделила пензију, а на њено место била је постављена бабица Еуфимија Петковић из Сремских Карловаца, која је завршила бабичку школу у Пешти [1,2]. Молбу за пензију споменуте бабице Марије Маленовић, зване *Саџика*, коју је она поднела 1845. године, искористио је тадашњи начелник санитета *др Линденмајер* да покрене питање о образовању бабица у Србији. У жељи да унапреди санитарску службу он је изнео план о томе да би будућа дипломирана бабица, која ће бити намештена у Београду, требало да преузме обавезу подучавања бабичкој вештини свих осталих београдских бабица без дипломе, што би „несумњиво било од велике користи“ [8]. Од тога, па до оснивања бабичке школе у Београду неће бити далеко, али се на тај корак ипак морало сачекати још неколико деценија.

Средином 19. века у Србији су се појавили доктори опште медицине *магистри опстетриције*¹. Први међу њима је био *др Константин*

¹ Још 1749. године је *др Герхард ван Свитен*, реформисавши Медицински факултет у Бечу, а потом 1770. године и Медицински факултет у Пешти, поред академског назива доктор медицине и, нешто касније у Јозефинуму, и доктор хирургије, увео и степене магистра хирургије, опстетриције, окулистике, ветерине и неких других хируршких грана. Ови степени су се стицали полагањем додатних испита на медицинском факултету, после завршених студија медицине и дипломирања са називом доктора медици-

Гадеша, који је од 1849. године био физикус града Београда. Рођен је у Новом Саду, а пре доласка у Београд радио је у Сремској Митровици. За историју акушерства у Србији значајан је по томе што је 1850. године саставио, према тада важећим аустријским прописима за регулисање бабичке делатности, прво „Упутство за дипломиране бабице“. Текст овог „Упутства“ на 4 стране у 19 тачака усвојило је Министарство унутрашњих дела 10. јануара 1850. године [9]. Осим др Гадеша, из Војводине у Србију је у то време прешла и неколицина других магистара опстетриције – доктора опште медицине. Први међу њима је био др Антоније Гродер, дугогодишњи лекар и окружни физик Округа подрињског и управник Болнице у Шапцу, затим др Александар Богдановић, магистар опстетриције који је прво радио у Вршцу, а потом низ година у Крагујевцу, др Јован Хариш, хирург и магистар опсетриције у Београду, Стефан Мачај. Затим, пореклом Пољак др Аћим Медовић, касније први председник Српског лекарског друштва. У Београду који је тада имао око 15.000 житеља радило 5 дипломираних бабица [2,10].

Године 1876. била је у Београду на Палилули изграђена *Општинска (Варошка) болница*, која је почела с радом 1869. године. За потребе гинекологије и акушерства у тој болници постојала је једна соба са 4 постеље и заједничка соба са 12 постеља, у којој су били смештени и болесници са заразним и унутрашњим болестима, па се дешавало да су се у тој заједничкој соби порађале жене на очиглед других болесница које су биле у агонији од тифуса!

Године 1881. када на положај начелника Санитетског одељења у Министарству унутрашњих дела долази др Владан Ђорђевић, ова болница претворена је у *Општу државну болницу*. У њој су 1889. била основана прва специјалистичка болничка одељења: Хируршко са шефом др Војиславом Субботићем и Кожно-венерично, чији је шеф био др Јеврем Жујовић. Посебно Гинеколошко-акушерско одељење у тој болници још није постојало. Тек је 6 година касније, после више иницијатива од стране меродавних, у првом броју *Српског архива за целокупно лекарство*, часописа Српског лекарског друштва, био објављен чланак у коме се наговештава оснивање одељења, „Одељења за породиље и женске болести“. Премда се у чланку изражава сумња у успешан рад тог одељења, пошто се „наше жене“ нерадо порађају у породилишту, већ радије код

не. У време реформи цара Јосифа II ови степени су били привремено укинута, да би се 1810. године поново увели. Према том програму студија лекари – доктори медицине, али и хирурзи могли су стицати и стицали су степен магистра опстетриције. У другом периоду, који је трајао око 60 година (1810–1872), број лекара магистара опсетриције се повећао, како у Војводини, тако и у Србији и Црној Гори”. (Берућ Б, Кусовац Д. *Магистри опстетриције на тлу данашње Југославије (1763–1914)*, XXXVII ГАН СЛД, Београд, 1993, стр. 362367.; Мићић М. *200 година Medicinskog univerziteta u Budimpešti, Zbornik radova Drugog naučnog sastanka NDZIK Vojvodine, Vršac, 1970, str. 143–158*; Попов К, Антић Д. *Medicinske škole i fakulteti u Ugarskoj do Prvog svetskog rata, Zbornik radova Prvog kongresa za istoriju zdravstvene kulture podunavskih zemalja, Novi Sad, 1975, str. 79–95*).

своје куће, истовремено се указује на неодложну потребу оснивања таквог одељења, у коме ће „паћенице наћи поуздане и јефтине лекарске помоћи, а и велики део тих болести је такве природе да се и не да у приватној пракси успешно лечити“. У истом чланку се истиче околност како у Србији практично нема бабица, а ни породилишта, где би се бабице могле оспособити, па се указује и на потребу оснивања и породилишта и школе [11]. За те потребе је већ у току 1894. године у болничком кругу била адаптирана једна мања зграда, која је пре тога служила као болничка просектура, а касније за становање болничара. У тој згради је почело да ради 1895. године прво Гинеколошко–акушерско одељење у Београду и Србији, а за његовог првог шефа био је постављен *др Никола Хаџи Николић*, први гинеколог специјалиста у Србији, који је још 1886. године, по завршеној специјализацији из гинекологије и акушерства у Берлину, дошао у Београд и прво радио у Општој државној болници, затим од 1888. до 1891. као општински лекар у граду, а од 1891. поново на Хируршком одељењу Опште државне болнице. Због тога се година 1886, када је у Београд дошао први специјалиста гинеколог–акушер, *др Никола Хаџи Николић*, сматра годином почетка истинског раздобља у развоју акушерства и гинекологије у Србији [12].

Прве године постојања и рада Одељења за порођаје и женске болести Опште државне болнице у Београду

Још од свог доласка у Београд, а поготово радећи на Хируршком одељењу Опште државне болнице, *др Никола Хаџи Николић* указивао је надлежнима на потребу и значај оснивања Гинеколошко–акушерског одељења, што му је 1895. године и успело. Одељење је почело с радом изван болничке зграде, у адаптираним, ненаменски грађеним просторијама, са малом салом за порођаје и са свега десетак постеља. *Др Никола Хаџи Николић* био је шеф тог одељења само кратко време, до маја 1896, јер је 1895. године из Беча, са специјализације, дошао у Београд други по реду гинеколог–акушер у Србији, *др Јован Ј. Јовановић*. Млађи од *др Николића* читавих петнаест година, изузетно активан, продоран, енергичан и предузимљив, већ 24. маја 1896. био је постављен Указом Министарства унутрашњих дела за шефа Гинеколошко–акушерског одељења, а дотадашњи шеф, *др Никола Хаџи Николић*, остао је на одељењу као секундарни лекар. Већ у септембру исте године *др Јован Јовановић* је постао члан, чак и секретар Главног санитетског савета и на том положају остао све до 1908. године [13,14]. Зашто и како је дошло до промене у руководству тек основаног Гинеколошко–акушерског одељења Опште државне болнице у Београду до данас још није разјашњено, али је „од тада започела огорчена борба између ова два водећа човека гинекологије и акушерства у Србији, борба која ће потрајати безмало две деце-

није и коју ће тек ратови 1912–1918, болест и смрт прекинути“ [12]. Обојица су били уплетени у аферу око трудноће краљице Драге Обреновић, тзв. „лажне краљичине трудноће“. Премда њихова улога у тој афери није до краја разјашњена, зна се да је баш у том периоду поново дошло до промене у руковођењу Гинеколошко–акушерским одељењем Опште државне болнице (ОДБ). Наиме, у марту 1900. године је др Никола Хаџи Николић био удаљен са Гинеколошко–акушерског одељења ОДБ и постављен за лекара Среза врачарског, Округа београдског [15], а већ у септембру исте године поново је постављен за шефа Гинеколошко–акушерског одељења ОДБ, а на његово место лекара Среза врачарског, Округа београдског био је постављен др Јован Ј. Јовановић [16]. Додатну забуну чине вести објављене у *Српском архиву*, према којима је др Јовановић исте те 1900. године у два наврата одликован: у јулу Орденом Св. Саве V степена, а у децембру Орденом Таковског крста IV реда. Међутим, др Никола Хаџи Николић се у том својству задржао свега годину дана, до средине 1901, када је за шефа Одељења поново био постављен др Јован Ј. Јовановић, који је на том положају остао све до свог превременог пензионисања 1910. године.

Залагањем др Јовановића у Београду је 1899. године, при Гинеколошко акушерском одељењу ОДБ, основана прва Школа за бабице у Србији, чији је он био управник, а уз помоћ краљице Драге Обреновић успело му је да се 1902. године изгради нова болничка зграда на Врачару, названа „Женска болница краљице Драге“. У њој је било смештено Гинеколошко акушерско одељење ОДБ и Школа за бабице [2,5,12]. Још пре почетка рада „Женске болнице краљице Драге“, на првобитном Гинеколошко–акушерском одељењу ОДБ на Палилули, поред др Јовановића и др Николића, радили су као специјалисти још и гинеколог–акушери: Пољакиња др Ева Хаљецка, прва жена гинеколог–акушер у Србији, а од 1896. и др Светозар Марковић од 1897. Као инструментарка радила је до своје дубоке старости бабица Лепа Димитријевић [2,5].

Премда је др Николић у јануару 1903. године био одликован Орденом Двоглавог Белог Орла, био је премештен из Београда и постављен за лекара Среза подунавског, Округа смедеревског, а због оптужбе од стране неколицине колега, због наводно неколегијалног понашања, био је искључен из чланства Српског лекарског друштва [17,18]. Др Јовановић је 1909. године био оптужен од стране више особа за наводну злоупотребу свога положаја шефа Гинеколошко–акушерског одељења и управника Бабичке школе, коју је у међувремену основао, „ради материјалне користи“. Уследио је судски процес који је трајао до маја 1910, у којем је био извршен детаљан преглед пословања Школе и Одељења а који се завршио повољно по др Јовановића тако што су „сви земаљски судови нашли да је невин“. Осим тога постигао је и личну сатисфакцију у јавности, пред којом се такође морао бранити, али се на своју стару дужност није вратио, већ је превремено пензионисан у својој 40. години живота и наставио је да ради као приватни лекар у Београду.

На ову аферу реаговало је и Српско лекарско друштво тако што је преко *Српског архива* устало у одбрану личног и сталешког морала свога члана [23,24]. Постоји више верзија о правом разлогу напада на др Јовановића. Насупрот онима који сматрају да су напади имали своју династичко – политичку позадину [19], постоји мишљење да су они потекли из нетрпељивости од стране неколицине лекара, такође истакнутих стручњака из ове области медицине, нарочито др Николе Хаџи Николића и др Светозара М. Марковића, који су, жељни да и сами постану шефови одељења, преко Српског лекарског друштва и штампе вршили отворене нападе на личност др Јовановића у циљу његове дискредитације [25]. Ова друга претпоставка чини се вероватнијом, тим више што се неке чињенице њој у прилог налазе у извештајима са седница Српског лекарског друштва, објављеним у свескама *Српског архива* из тог времена [26]. По разрешењу с дужности др Јовановића, 17. фебруара 1909, Школа и Одељење су остали без наставника, управника и шефа, па је за професора Бабичке школе и вршиоца дужности Гинеколошко–акушерског одељења био постављен др Петар Ђукић, од 1908. године секундарни лекар на Одељењу, а пре тога лекар Среза моравског, Округа нишког. Он је Одељењем и Школом руководио све до 8. октобра 1910. године, када је Краљевим указом за шефа Гинеколошко–акушерског одељења и управника Бабичке школе био постављен др Никола Хаџи Николић, а др Ђукић премештен у Чачак за вршиоца дужности тамошње болнице. Поред тога што ни нова управа са др Хаџи Николићем на челу није била поштеђена неоснованих жалби на свој рад и анонимних достава, за тај период значајно је још и то да се Гинеколошко–акушерско одељење са Бабичком школом већ 1910. године поново организационо припојило ОДБ, из које је било иступило 1906. године [25,27].

Почетак Балканских ослободилачких ратова, а убрзо затим и Првог светског рата, тешко су погодили Србију и зауставили њен привредни, културни, научни и медицински развој. У тим околностима су већ 1912. године престала с радом Гинеколошко–акушерска одељења у Београду и Нишу, као и Школа за бабице у Београду. Медицински кадрови, укључујући све лекаре гинекологе–акушере, бабице до 60 година старости и друго помоћно медицинско особље били су укључени у војни санитет, а зграда Гинеколошко–акушерског одељења и Школе за бабице била је претворена у војну болницу, прво српске (1912–1915), а затим аустроугарске војске (1915–1918). Др Никола Хаџи Николић је за време Балканских ратова био хирург на фронту, а затим у Војној болници у Пожаревцу. У Првом светском рату био је хирург у више ратних болница, и најзад поново у Пожаревцу, где је и умро од пегавог тифуса 1915. године. Др Јован Ј. Јовановић, као резервни санитетски мајор, учествовао је у Балканским ратовима, у армији која је опседала Једрене. У Првом светском рату, приликом повлачења према Албанији, био је заробљен у Подгорици 1916. године. Међутим, како је већ од раније теже оболео, био

је пуштен из заробљеништва и вратио се у Београд, где је даље радио као приватни гинеколог-акушер [2].

Гинеколошко акушерска одељења у Београду и Нишу почела су поново с радом 1919, а Школа за бабице 1920. године [28]. За шефа Одељења, одмах по оснивању, био је поново именован др Јован Ј. Јовановић, али његова кандидатура за председника Српског лекарског друштва и жеља неких лекарских и политичких кругова да он постане професор гинекологије и акушерства на тек основаном Медицинском факултету у Београду, није прихваћена, већ је за професора гинекологије и акушерства на Медицинском факултету године 1921. именован дотадашњи доцент Медицинског факултета у Будимпешти ђак професора Боршоњија, др Милош Богдановић [2].

Због нерешених односа између Гинеколошко-акушерске (ГА) клинике на челу са проф. др Милошем Богдановићем и ГА одељења ОДБ, на чијем челу је био др Јован Ј. Јовановић, Клиника је у почетку била без клиничке и наставне базе, и без постелебног фонда. Због тога је ГА клиника за своје потребе првобитно добила читаву зграду и постелебни фонд дотадашњег ГА одељења, и Школу за бабице. Тиме је проф. др Милош Богдановић постао први професор, први управник Клинике, први шеф Катедре и управник Школе за бабице. Међутим, због незадовољства и отпора појединих лекара Одељења на челу са др Јовановићем, који је желео да постане факултетски професор и управник Клинике, једино могуће решење је било да се постелебни фонд раздвоји на два дела; што је и учињено, али тек после смрти професора Јовановића 1923. године, а до тада је проф. Богдановић радио под окриљем Хируршке клинике, основане 1921. године, чији је шеф био проф. др Војислав Субботић.

Тако од августа 1923. године у Београду постоје ГА клиника медицинског факултета са 60 постеља на челу са проф. др Милошем Богдановићем и ГА одељење ОДБ, такође са 60 постеља и са др Миланом Стајићем на челу, раније гинекологом у Чачку који је 1924. године преузео руководство тог Одељења, а убрзо затим и Школе за бабице, коју је кратко време после смрти др Јовановића водио проф. др Милош Богдановић. Оба та Одељења, тј. Клиника и Одељење, као и Школа за бабице с интернатом, налазили су се у истој згради некадашње „Женске болнице краљице Драге“ [29].

Како је ГА клиника све више кадровски јачала и развијала се, а исто тако и ГА одељење ОДБ, захтеви за проширењем смештајног простора постајали су све евидентнији. Иницијатива за зидањем нове зграде ГА клинике потекла је од проф. Богдановића, али је била прекинута његовом изненадном смрћу. Његова настојања наставио је његов први асистент и наследник на положају директора Клинике и шефа Катедре проф. др Светислав Барјактаровић, који је успео, да уз велике напоре, издејствује да се поставе темељи нове зграде 1939. године, али зидање ни овог пута није било настављено због отпочињања Другог светског рата. По осло-

бођењу земље зграда је била завршена, али у њу није била смештена Клиника, већ Деканат Медицинског, Стоматолошког и Фармацеутског факултета [4]. Требало је почети све из почетка, па се на том пољу се ангажовао нови шеф катедре и директор Клинике за гинекологију и акушерство, проф. др Синиша Тасовац, али ни он није, због изненадне смрти, дочекао завршетак радова и усељење у нову зграду, која је завршена тек 1962. године [4,5].

Током ратних година (1941–1944), услед честих бомбардовања Београда, од стране Немаца потом и Савезника, седишта ГА клинике и других ГА одељења, која су у периоду између два рата била основана, селила су се у више наврата и изван Београда. Слична судбина задесила је и Бабичку школу с интернатом. За краће време потпуно је престала с радом, да би одмах по ослобођењу, већ у марту 1945. године рад школе био поново успостављен а за њеног управника поново био постављен прим. др Милан Стајић [4,29].

Оснивање и рад Школе за бабице у Београду

Први законски прописи који су дали обавезу санитарским властима у Србији да се оснује Бабичка школа у Београду „када се за то стекну услови“ били су: „Санитетски закон о чувању народног здравља“ из 1879. и тзв. „Владанов закон“ из 1881. године, а први кораци који су били од значаја за стварање позитивног става јавности у погледу потребе за једном таквом школом у Србији и Београду били су чланци неколицине лекара, објављени у *Српском архиву* на иницијативу Уредништва тог часописа [2]. Непосредан повод за оснивање бабичке школе, могло би се рећи, била су два значајна догађаја: (1) Формирање посебног ГА одељења и његово издвајање из Хирушког одељења ОДБ на Палилули 1895, које је издејствовао први шеф тог Одељења, др Никола Хаџи Николић и (2) Долазак на новоформирано Одељење младог, енергичног и предузимљивог др Јована Ј. Јовановића, који је убрзо по доласку био постављен за шефа ГА одељења, уместо др Николе Хаџи Николића. Схвативши велику потребу Србије за бабичким кадром, др Јовановић је одмах по преузимању дужности, већ од 1896. године, предузео припреме најнеопходнијих мера за оснивање Школе. Као прво набавио је инструментариј за потребе Одељења, а 1898. године написао је „Уџбеник за бабице“, па га јануара 1899. поднео Главном санитарском савету, чији је и он био члан, на оцену и мишљење. Као бечки ђак, како сам каже у уводу овог уџбеника, др Јовановић се при изради књиге служио „принципима бечке акушерске школе, првенствено школе професора Шауте“, чији је био ученик. Поред тога послужио се и „новијом стручном литературом“ [29]. Пошто је уџбеник повољно оцењен, др Јовановић је као члан Главног санитарског савета поднео представку Министарству унутрашњих дела

са захтевом да се у Београду отвори Школа за бабице. На основу те представке од стране Главног санитетског савета, Министар унутрашњих дела је 27. јула 1899. године донео решење следеће садржине и упутио га Управи ОДБ: „...да се пробе ради и привремено отвори школа и одржи курс за бабице на Гинеколошко–бабичком одељењу ОДБ у Београду, у коју ће се за ову годину примити до 6 ученица са прописаним квалификацијама из тачке 2. Чл. 30 поменутог Закона“ [30]. За наставника и руководиоца бабичког курса Министарство је именovalo др Јована Ј. Јовановића, а као помоћнике одредило му је одељенског лекара др Еву Хаљецу и болничку бабицу. За почетак Министарство је одредило да први пробни течај треба да почне 1. октобра и да траје 8 до 10 месеци, према плану и програму који ће одредити професор породилства. Он је требало да изради и правилник о начину извођења курса, програму наставе, полагању испита, пријему кандидаткиња и другим прописима. Интернат за ученице Министарство још није предвидело, већ је то оставило за каснији период, када буде основана стална школа, али је одредило да ученице у време дежурства имају право на бесплатан стан и храну у болници [31]. Да би се прибавио потребан материјал (пацијенти) за наставу Министарство је одобрило да се свака трудница која треба да се породи прими, ако то жели, у болницу, и да се лечи и негује бесплатно, јер су у то време жене по сваку цену избегавале порађање у болници. Потписник тог министарског акта био је тадашњи Министар унутрашњих дела Јеврем Андоновић и тај акт се може сматрати званичним документом којим је била основана прва српска Краљевска школа за бабице у Београду.

У Решењу се истиче да бабички течај у Београду треба да буде само привременог, пробног карактера, али се континуитет наставе, почевши од 1899. није више прекидао, па се та година може сматрати годином оснивања и почетка рада Школе за бабице у Београду. Др Јовановић је израдио правилник за Школу, на основу којег је био расписан конкурс за први бабички течај, на који је Министарство примило првих 6 ученица, па је 1. октобра 1899. године Школа почела са обављањем теоријске и практичне наставе. Пошто интерната није било, ученице су становале ван болнице. У исто време је др Јован Ј. Јовановић поднео Главном санитетском савету на оцену рукопис свога „Уџбеника за бабице“, па се после повољне оцене приступило штампању. Уџбеник је објављен већ 1900. године, а првих 6 ученица успешно је завршило течај и стекло назив дипломиране бабице [28,31]. Прва два течаја трајала су по 10, а наредна три по 9 месеци. Своју спремност ученице су доказивале полагањем испита на завршетку течаја, пред испитном комисијом коју су сачињавали: председник Главног санитетског савета, физикус града Београда и управник Бабичке школе. Ученице које би успешно положили испит примале су диплому и полагале заклетву, која гласи: „Ја Н. Н.; заклинам се свемогућим Богом, да ћу се одазвати свакој трудној жени, породиљи

или бабињари, била она сирота или богата, кад год ме позове, да јој према стеченом искуству у школи будем на руци и да ћу савесно вршити све дужности, које бабици одређују закони, претписи и упутства. Тако ми Бог помогао!“

Настава се у прва два школска течаја одвијала у неподесним, тесним и нехигијенским просторијама ОДБ на Палилули, а већ 1902. године, када су се ГА одељење и Бабичка школа преселили у своју нову зграду на Врачару, познату под називом „Женска болница краљице Драге“, услови су се изменили на боље. Било је довољно простора, како за пријем и обраду већег броја гинеколошко–акушерских пацијенткиња, исто тако и за Бабичку школу и интернат [31].

Програм теоретске и практичне наставе саставио је др Јован Ј. Јовановић. А као управник залагао се за такву организацију живота и рада у Школи, која подразумева постојање интерната, из следећих разлога: Пре свега, у интернату ученице би биле лишене свих материјалних брига, па се могу посветити своме позиву. Могле су несметано и у свако доба, када су околности то дозвољавале, да врше већину нудиљских послова, што им је на корист било да се увежбају у поступцима неге трудница, породилца и новорођенчади. Исто тако, пошто су у интернату све ученице стално на окупу, било би лако до њих доћи када их треба поучити каквом ретком, а инструктивном клиничком случају. Најзад, у интернату су све ученице под непрекидном контролом лекара и болничких бабица, па се „васпитавају реду, тачности у раду и чистоћи, с циљем да им те позитивне особине пређу у навику.“

Да би то постигао др Јовановић је саставио „Домаћи ред“ за живот у интернату у 14 тачака, који је одобрило Министарство унутрашњих дела, а ученице су га се морале придржавати. Све те околности до детаља је др Јовановић описао у своме реферату „Првих пет година рада у Београдској школи за бабице (1899–1904)“, који је поднео на Првом конгресу српских лекара и природњака, одржаном у Београду 1904. године, а објављеном у Зборнику радова са тог Конгреса [31].

Године 1901. отпочеле су узастопне наизменичне промене у руковођењу Бабичком школом и ГА одељењем, које су се завршиле 22. јануара 1910. године, принудним пензионисањем др Јована Ј. Јовановића и постављењем др Николе Хаџи Николића за управника Школе и Одељења. Убрзо после тога наступили су Балкански и Први светски рат, када Школа привремено није радила, да би поново почела с радом тек 1920. године, на челу са др Јованом Ј. Јовановићем, који је рехабилитован и реактивиран. У то време је дошло и до промене у наставном плану, увођењем у наставу нових предмета (поред главног предмета „бабичлука“ били су то: основи анатомије и физиологије човека, нега новорођенчета, нега болесника, социјална заштита матера и деце, хигијена и санитарско законодавство) [25,28]. Поред управника одређене предмете предавали одељењски лекари и хонорарни наставници (др Соломон Алкалај, др М. Милановић, др Иван Ђаја, др Букић Пијаде, др Димитрије Миодраговић, др Бранко Илић, др Љубица Магазиновић, др Надежда

Станојевић и др Славка Михајловић Клисић). Хонорарни наставници често су се мењали, па су школске године 1922/23. у Школи предавали др Јаша Фотић, др Ставра Христић и др Ђура Деканић. Течајеви су од 1920. до 1927. године, када је ступио на снагу *Правилник за бабичке школе*, трајали некад 10, а некад 11 месеци; касније је њихово трајање продужено на 18 месеци [25].

После изненадне смрти др Јована Ј. Јовановића, кратко време је управник Школе био проф. др Милош Богдановић, а потом кроз дужи низ година др Милан Стајић [30].

Да би се унифицирао рад у три тада постојеће бабичке школе у међуратној Југославији, у школама у Београду, Загребу и Љубљани, на иницијативу др Милана Стајића, одржано је неколико састанака професора и управника тих школа, др Милана Стајића, др Фрање Дурста и др Алојза Залокара, на којима је утврђено јединствено градиво из породиштва и договорена израда новог заједничког бабичког уџбеника, који се појавио тек 1932. године.

У годинама Другог светског рата бабички течај у Београдској бабичкој школи завршила је једна генерација ученица, школске 1941/43. године, а 1943. се уписала још једна генерација, која ће дипломирати по ослобођењу 1945. године [25]. За прву послератну генерацију настава је почела 6. септембра 1945. и трајала је до 28. фебруара 1947. године [25].

Година 1947. доноси значајне промене у систему школовања бабица. Министарство народног здравља је 25. јула исте године објавило нове прописе за рад и статус Школе за бабице, према којима је старосна граница кандидаткиња за упис у Школу била померена са 18 на 25 година, а као услов за упис прописана је завршена основна школа. Трајање наставе било је одређено на две школске године, наставни план током читавог школовања чинило је чак 24 предмета, од којих је 6 било опште образовних, а школа је имала статус ниже стручне школе [28,30]. Одвајањем болничких одељења од клиника, не само да је школа изгубила Акушерско одељење, које јој је годинама служило као наставна база за практичну наставу, већ је била исељена у другу зграду, па су ученице морале обављати праксу на одељењима ГА клинике, ГА болнице, Железничке болнице на Дедињу и Болнице „Др Драгиша Мишовић“, што им је стварало тешкоће с обзиром на време утрошено на одлазак до тих установа и повратак у Школу са интернатом [32].

Године 1948. *Др Милан Стајић*, директор Бабичке школе, у сарадњи са проф. др М. Амброжићем, издао је први послератни бабички уџбеник, под називом „Акушерство – уџбеник за бабице и ученице бабичких школа“, који је, уз мање измене, рађен према јединственом југословенском бабичком уџбенику из 1932. године. Уџбеник је брзо распродат, па су аутори 1950. године објавили друго издање, штампано латиницом, у Београду, а под називом „Porodiljstvo – udžbenik za babice i učenice babičkih škola“, а већ 1956. и допуњено треће издање, које је носило назив

„Акушерство – уџбеник за ученице бабичких школа и приручник за бабице“ у издању Медицинске књиге Београд – Загреб.

У складу са реформом школства, почев од школске 1951/2. године Школи за бабице је био додељен ранг средње медицинске школе под називом „Трогодишња школа за бабице“, али већ од јесени 1953. године враћен јој је статус двогодишње ниже школе [28,25,30].

Крајем школске 1953/4. године, због дубоке старости, из Школе се повукао дотадашњи директор др Милан Стајић, а за новог директора и професора породичства постављен је др Драгомир Младеновић, који је као наставник у Школи почео да ради још 1950. године [25,28]. Школа је у то време била интернатског типа, али је школске године 1955/56, према одлуци Савета за здравље НО града Београда и управе Медицинског факултета, интернат био укинут, а просторије Школе и интерната уступљене су Клиници за уво, грло и нос. Школи су тада привремено биле додељене две учионице и две канцеларије у згради Физиолошког института Медицинског факултета. Од тада па све до фебруара 1963. године, када су се Школа и интернат уселили у нове, наменски грађене просторије на ГА клиници Медицинског факултета, Школа се у више наврата селила, што се изразито лоше одразило на успех наставе и завршне резултате ученица [33]. Преласком у нове просторије и везом са ГА клиником створиле су се широке могућности за рад, како у погледу теоретске, тако и практичне наставе. Коначно, 10. маја 1960. године, Савет за просвету и културу НРС донео је Одлуку да се у све медицинске школе, па и у Школу за бабице, примају ученице са најмање завршеном осмогодишњом школом и да настава траје четири године [25,30].

Поводом прославе седамдесетогодишњице рада Школе за бабице, 1969. године, директор Школе проф. др Драгомир Младеновић награђен је за самопрегоран рад у својству професора и директора Бабичке школе. Захваљујући његовом енергичном залагању Школа је постала четворогодишња узорно организована установа из које су излазиле ученице са солидним практичним и теоретским знањем, а сам др Младеновић је за потребе ученица написао уџбенике „Акушерство“ и „Нега гинеколошких болесница“, као и „бројне научне и стручне радове“, каже се у саопштењу Савета заједнице Школе поводом доделе овог признања [25].

Професори и директори Школе за бабице у Београду, утемељитељи гинеколошко–акушерске научно стручне публицистике у Србији

До 1980. године, када је интеграцијом трију школа медицинског усмерења, у чији састав је ушао и акушерски смер, био основан „Образовно васпитни центар здравствене струке Београда“, на дужности директора Бабичке школе налазило се седам лица. Сви директори Школе за бабице у Београду били су уједно и професори најзначајнијег

стручног предмета: Породиљства, Акушерства, односно Бабичлука. Као помоћници професора и његови заменици учествовали су у настави и лекари са ГА одељења ОДБ. У време професора Јовановића били су то др Ева Хаљеца, прва жена гинеколог–акушер у Србији, а у време професора Стајића: др Јаша Фотић, др Ставра Христић и др Ђура Деканић [25].

Др Јован Ј. Јовановић је рођен 1870. године у Београду, у породици Јелисавете и Јеврема Јовановића, велетрговца дуваном, пореклом из Урошевца. Када је имао три године умрла му је мајка, а њега је, са сестром, отац послао у Вршац, где је завршио основну школу. Године 1879, када му је умро и отац, уписао је први разред „Српске православне велике гимназије“ у Новом Саду, где је 1887. матурирао и уписао се на студије медицине у Бечу. Дипломирао је 1893. године, а 1894. се оженио Милом, кћерком Јосифа Јосифовића, богатог трговца платном и рубљем, пореклом из Црепаје у Банату. Године 1895. им се родио син Војислав. По завршетку студија специјализовао је гинекологију и акушерство код чувеног бечког професора Шауте (Schauta) па је као специјалиста 1895. дошао у Београд. Убрзо је био постављен за шефа ГА одељења ОДБ. Десна рука и одани помоћник др Јовановићу у раду на одељењу била је Пољакиња др Ева Хаљеца, која му је помагала и у Бабичкој школи, основаној његовим залагањем 1899. године. Такође је његовим залагањем 1902. године била изграђена и почела је с радом „Женска болница краљице Драге“ на Врачару, у коју су били пресељени ГА одељење и Школа за бабице. Године 1900. др Јовановић је за краће време био смењен са положаја шефа ГА одељења, али је већ средином 1901. био враћен на стару дужност. Он је 1904. године био један од иницијатора одржавања Првог конгреса српских лекара и природњака у Београду, на коме је поднео свој реферат „Првих пет година рада у Београдској школи за бабице 1899–1904“. Те године је, такође његовом иницијативом, било основано добротворно, добровољно удружење „Српска мајка“, а његовим залагањем и помоћи од стране др Драге Љочић и Саре Карамарковић основан је фонд којим је изграђена зграда тог Удружења. Када је 1919. године то удружење обновило рад, отворило је први Диспансер за мајку и дете у Србији. Године 1910. је др Јовановић био пензионисан у својој 40. години живота и настао да ради као приватни лекар у Београду.

После рата поново бива постављен за шефа ГА одељења ОДБ и управника Школе за бабице. Током година 1922–1923. др Јовановић је подигао зграду за свој велики приватни санаторијум, у којој је био и његов стан. Данас је то хотел „Ексцелзиор“. У првим послератним годинама поново је започела, као и пре рата, у тзв. „жутој штампи“ кампања против др Јовановића, а као повод искоришћена је његова наводна одговорност за смрт једне жене, која је умрла у његовом санаторијуму од постаборталне сепсе. Отворена је судска истрага, али је др Јовановић и овога пута био ослобођен. Трауматизован бројним нападима, а још из ратних година оболео од јетре и жучи, др Јован Ј. Јовановић је изненада

умро, највероватније од инфаркта, у ноћи 17. јула 1923. године, у своме стану. Сахрањен је у Београду на Новом гробљу [19,25,34].

Још док је у Бечу на специјализацији био, објавио је др Јовановић у *Српском архиву* три своја научно-стручна рада: „Прилог казуистици централне плаценте превије“, „О хируршком и медикаментозном лечењу остеомаластије“ и „О децидуо целуларном саркому“ [35,36,37]. Такође је у првом годишту *Српског архива*, те 1895. године, у рубрици „Преглед из стране штампе“, објавио низ приказа из тада актуелне гинеколошко акушерске казуистике и терапије: „Новији радови о менструацији и овулацији“, „О узроцима и лечењу хабитуалног аборта“, „Истраживање породиља с поља“, „Нешто о интраутериној дијагностици и терапији“, „О спонтаној инверзији материце произведеној туморима“, „Прилог механици инверзије пуерпералне материце“, „Пуерперална инверзија од црева“, „О организацији бабичке струке“ и „Анатомски налази у случајевима механичког побацивања“ [38,39]. У трећој свесци другог годишта *Српског архива* др Јовановић је објавио свој оригинални рад „О хистологији децидуалног саркома“ [40] и, већ као стални сарадник рубрике „Преглед из стране штампе“, дао низ приказа актуелних збивања у светској гинеколошко-акушерској пракси и науци [41].

Да су се и најкомпликованији оперативни и конзервативни гинеколошко-акушерски случајеви у то време решавали на ГА одељењу ОДБ у Београду и да је казуистика била разнолика могу да послуже реферати о интересантним случајевима на састанцима Српског лекарског друштва, које су подносили поједини лекари, а који су објављивани у Извештајима са тих скупова у *Српском архиву*. Тако је на Главном годишњем скупу СЛД, 30. јануара 1898. др Јован Ј. Јовановић приказао неколико ретких и компликованих случајева које је санирао у протеклој години. Била је то једна болесница са толико великом везиковагиналном фистулом да је један део мехура пролабирао у вагину. Затим је приказао један случај хидатидне моле, један кистом комбинован са дермоидном цистом, једно хидроцефалично дете које је помоћу трепанације извадио код једне породиље, један аненцефалус од 3 месеца, једну слезину коју је екстирпирао 35-годишњој примипари и једну „необичну постељицу“ (*Placenta succenturiata*) [42].

Године 1899. др Јовановић је у *Српском архиву* објавио следеће оригиналне радове: „Екстракција трокраким Авардовим краниокластом“, „Два папиларна кистома“, и „Реферат о четири случаја колпевризе“ [34]. Наредне, 1900. године написао је и издао „Уџбеник за бабице“ и објавио ове радове у *Српском архиву*: „О компликацијама трудноће и порођаја са карциномом грлића материце“, „Тотална вагинална екстирпација материце са мултиплим миомима, десностраним цистом и левостраним пиосалпинксом“, „Компликације трудноће са обостраним цистама“, „Трудноћа и порођај после материчне вагинофиксације“, а приказао је и случајеве успешне вагиналне екстирпације фиброма десног јајника,

заједно са левим микроцистично дегенерисаним јајником и пиосалпинксом, као и успешне екстирпације једног великог мутилокуларног кистаденома код болеснице која је била у четвртом месецу трудноће [43]. Године 1901. публиковао је у *Српском архиву* рад под насловом „Случај централне руптуре после порођаја“, а 1902. је у часопису *Народно здравље* објавио две допуне своје уџбенику за бабице: „Нега и исхрана одојчади“ и „Борба против бабиње грознице и о неправилном месечном прању и крвавом одливу“ [34,44]. После државног преврата и убиства краљице Драге и краља Александра Обреновића, 1903. године, др Јован Јовановић је несметано наставио с радом. Исте године је у *Српском архиву* објавио радове: „Случај материце проткане са ванредно много миома и са обостраним тубооваријалним цистама“ и „Један случај *Choree gravidarum*“ и приказао је и један интересантан оперативни налаз: „*Graviditas extrauterina intraligamentosa sinistra mensium III, graviditas tubaria dextra, haematocella retrouterina et peritubaria haemorrhagica interna, ruptura tubae*“ [45,46]. Године 1905. и 1906. др Јовановић објављује у *Српском архиву* своје радове: „О компликованом порођају близнака“ и „Случај саркома вагине“, а тих година је, према његовој замисли и нацрту, немачка фирма „*Aktiengesellschaft für Feinmechanick*“ у Тутлингену започела са производњом новог инструмента, вагиналне цеви од цинка за иригацију, која је требало да замени до тада коришћене, скупе и ломљиве стаклене цеви за исту употребу [25,31].

Очекивања, с разлогом, и др Јовановића и одређених лекарских кругова, њему наклоњених, да он постане први професор гинекологије и акушерства на тек основаном Медицинском факултету у Београду 1920. године нису се испунила, већ је на то место био постављен 1921. године др Милош Богдановић, доцент на Медицинском факултету у Пешти. Међутим, др Јовановић је ван сваке сумње био један од оснивача и пионира савремен гинеколошко-акушерске службе у Србији [19].

Др Никола Хаџи Николић је рођен 2. фебруара 1855. године у Пожаревцу. Отац Тихомир-Тика Хаџи Николић, трговац мануфактуром, је, после завршене основне школе и гимназије у Пожаревцу, послао сина у трговачку школу у Цариград. Године 1878, сада већ према својој жељи, Никола Хаџи Николић почиње студије медицине у Берлину и стиче докторску диплому 1882. године, одбранивши дисертацију под насловом „*Über Wundbehandlung der Jodoformtamponade von Wundhöhlen*“. Потом специјализује гинекологију и акушерство наредне четири године на ГА клиникама код професора Шредера (*Schröder*) и Росеа (*Rosse*) у Берлину. Године 1886. долази у Београд и, као први специјалиста гинеколог-акушер, ради на пословима гинекологије, акушерства и хирургије у ОДБ. Кратко је 1888. године напустио Болницу и радио као лекар Општине града Београда, да би се 1891. поново вратио у Болницу, овога пута на Хируршко одељење, које је у међувремену било основано. Године 1895. оснива се прво ГА одељење у Србији, у адаптираним просторијама ОДБ, па бива именован првим шефом тог Одељења. Већ следеће, 1896. године

на том месту га замењује други по реду гинеколог–акушер, др Јован Ј. Јовановић. Др Никола Хаџи Николић је и даље остао да ради на ГА одељењу, па је отада и почела беспопштедна борба између те двојице на свим нивоима, од стручне до дневне штампе, борба два водећа гинеколога–акушера у Србији [12]; која се заоштравала до те мере да је на пример у *Српској застави* 1907. био објављен чланак др Николића под називом „Поклич српским лекарима“, уперен директно против личности др Јовановића. Током година долазило је и до њихове наизменичне смене на положају шефа ГА одељења [2].

Др Николић је 1903. године био искључен из Српског лекарског друштва, наводно због „неколегијалности у пракси“, али је већ 1907, на XXXV годишњој скупштини СЛД, на предлог др Михајла Дунића удовољено жељи др Николића, да буде поново примљен у чланство [47,48].

Др Никола Хаџи Николић радио је хонорарно све до 1905. године у „Женској болници краљице Драге“, када је дао оставку на државну службу, а онда је радио као приватни гинеколог–акушер у Београду до 1910. Од тада, због превременог пензионисања др Јовановића, па до почетка Балканских ратова 1912. године поново је на положају шефа ГА одељења и управника Школе за бабице.

Умро је од пегавог тифуса 12. априла 1915. у 60. години живота у своме родном Пожаревцу, где је и сахрањен. Био је ожењен Аном, рођеном Крстић. Са њом имао троје деце: Јелену, Тихомира и Милана, који је такође био лекар, угледни оториноларинголог у Пожаревачкој болници [12,25].

Још пре свог именовања за шефа првог ГА одељења у Србији, др Никола Хаџи Николић почео је са објављивањем својих стручних запажања, па је већ 1895. године у *Српском архиву* реферисао „О двама случајевима тетануса у последњој периоди порођаја и о тризмусу код новорођеног детета услед инфекције пупчане врпце“. Приказао је „један фибромиом материце, велики као највећи орах, екстирписан са добрим успехом једној педесетогодишњој болесници“ [49,50]. Године 1896. објављен му је рад „О једном случају централне плаценте превије“ [51], 1900. је приказао препарат карцинома материце који је одстранио вагиналним путем код шездесетогодишње болеснице [52]. Објавио је и рад „Uterus duplex и vagina duplex са трудноћом у левој материци и порођајем у деветом месецу“ [53]. У години 1903. приказао је миом „велики као песница“, који је одстранио миомектомијом вагиналним путем [54].

У периоду свога рада на ГА одељењу ОДБ и „Женској болници краљице Драге“ др Николић је објавио низ саопштења, од којих заслужују да се помену следећа: „О једном случају анкилотички косо сужене карлице“, затим „Uterus duplex separatus у десној материци и абортус у трећем месецу“, „Cystis tuboovarialis suppurativa dextra – laparotomia, salpingoovariotomia dextra, resectio ovarii et tubae sinistrae и оздрављење“, „Случај остеомаластије“, „Elephantiasis vulvae“ и др.

И док је радио као приватни гинеколог–акушер (1905–1910), др Николић се активно бавио стручном публицистиком. Држао је предавања на стручним састанцима СЛД и објављивао своја клиничка запажања. Тако је на Првом састанку српских хирурга, 22. децембра 1907. у Београду, поднео запажен реферат „Fibromyoma uteri subserosum peritagnum lateris sinistri (7 кг) – laparotomia“. Из времена када је, после пензионисања др Јовановића па до почетка Балканских ратова, поново био на челу ГА одељења и Школе за бабице, потичу следеће публикације објављене у *Српском архиву*: „Лична посматрања о дуплицитету утеруса и вагине са компликацијама“, „Меснато јаловче (Molla carneosa)“, „О терапији средишње постелице (placenta praevia centralis)“ и „О лечењу атоније материце после порођаја оберучким притиском“. То је било и последње његово саопштење, које је објавио 1912. године, пред почетак ратова [12]. Др Никола Хаџи Николић је био први, у савременом смислу, специјалистички образован гинеколог–акушер у Београду. Иницијатор, оснивач и први шеф ГА одељења ОДБ у Београду, у две предратне године директор Бабичке школе и писац замашног броја стручних радова из области гинекологије и акушерства [25].

Др Петар Букић је после пензионисања др Јовановића, па до постављења др Николе Хаџи Николића 1910. године, вршио дужност шефа ГА одељења и директора Школе за бабице.

Рођен у Панчеву 1863, где је завршио основну школу, матурирао је у Српској гимназији у Новом Саду, а медицину докторирао у Бечу, где је завршио и „Операторску школу“ на Првој хируршкој клиници, а потом специјализацију из „Гинекологије и бабичлука“ на Трећој ГА клиници код професора Вертхајма (Wertheim). На ГА одељењу ОДБ остао је да ради до 1920. године, када је прешао за секундарног лекара Хируршког одељења исте болнице. Године 1922. је пензионисан [9,25].

Прим. др Милан Стајић рођен је у Врању, према белешци из сопствене биографије „у породици Анастасије и Томе Стајића, добростојећег трговца“, године 1876. Основну школу је завршио у Врању, а у Солуну је похађао приватну школу у Француском школском интернату. Велику матуру је завршио у Нишу 1897, а затим је отишао на медицинске студије, прво у Лион, где је провео 12 месеци, потом у Беч, где је и докторирао 1903. године. Само кратко време по завршетку студија радио је у Србији, као средњи лекар у Великом Орашју и већ 1904. је отишао у Беч на специјализацију хирургије. Године 1907, већ као специјалиста, био је постављен за асистента Хируршког одељења Нишке окружне болнице, а 1909. је преузео дужност шефа Хируршког одељења Болнице у Чачку, где је од 1919. до 1923. вршио и дужност управника те болнице, када је постављен за шефа Хируршког одељења Окружне болнице у Крагујевцу, да би у мају 1924. био постављен за шефа ГА одељења ОДБ у Београду и за управника Школе за бабице. На тој дужности је провео дуги низ година, све до пензионисања. У ратовима од 1912. до 1918. године учествовао је као хирург

и управник војне болнице. За своје ратне заслуге одликован је од стране Министарства војске Краљевине Југославије Орденом Св. Саве IV степена, добио је два пута Златне медаље за ратне заслуге, Дивизијску похвалницу, а носилац је и Албанске споменице. За време Првог светског рата прележао је тешку маларију, а на Крфу пегавац и рекуренс. Године 1940. добио је 5 месеци одсуства ради лечења и опоравка, а 23. јуна 1941. био је пензионисан са укупним радним стажом од 43 године. Међутим, већ 1945. године, по окончању Другог светског рата, бива постављен од стране АСНОС-а на своју стару дужност директора Школе за бабице и на тој дужности, упркос нарушеном здрављу, остаје до школске 1953/4. године, када је због старости престао да ради [28].

Др Милан Стајић је био оснивач и први председник Гинеколошко- акушерске секције Српског лекарског друштва, учествовао је на конгресима лекара у Цариграду и Смирни. Министарство народног здравља и социјалне политике одликовало га је Орденом Св. Саве III степена и Орденом Југословенске круне IV степена. Носилац је и Крста милосрђа. Године 1950. био је унапређен у звање примаријуса. Др Милан Стајић је умро у Београду 1960. године у 84. години живота.

Био је велики ерудита. Говорио је француски и немачки језик, а служио се енглеским и грчким. Научне радове није написао, а од стручних најзначајнији му је „Уџбеник за бабице“, који је био објављен у три издања [25,55,56,57]. Наиме, у међуратном периоду се у свим бабичким школама, па и у Београдској, користио јединствени „Уџбеник за бабице“ из 1932. године, који је написала група аутора, тадашњих директора бабичких школа у Београду, Загребу и Љубљани, др Милан Стајић, проф. др Фрањо Дурст и проф. др Алојз Залокар. Уџбеник је био штампан у релативно малом тиражу од по 1000 примерака, ћирилицом и латиницом. Пошто је ћирилично издање већ у првим послератним годинама било увелико распродато, било је одлучено да се писање новог уџбеника повери др Стајићу, који је одабрао и нове сараднике: педијатре проф. др Матију Амброжића и др Боровоја Тасовца, дерматовенеролога др Вуку Маринковић, шефа Одсека за здравствену заштиту матера и деце др Станију Павловић и шефа апотеке Клиничке болнице мр фармације Богића Станковића. При изради свог уџбеника држао се др Стајић, уз одређене измене, предратног заједничког „Уџбеника за бабице“ Дурст – Стајић – Залокара из 1932, а користио се и акушерским уџбеницима Бума, Вајбела, Полубинскога и Џилберта. Књига је штампана 1948. године, ћирилицом, у Накладном заводу Хрватске у Загребу, у тиражу од 3000 примерака. Већ шест месеци после првог, појавило се и друго издање Стајићевог бабичког уџбеника, које је штампано 1950. године, латиницом, у Београду. Треће издање, ћирилично, поправљено и допуњено, штампала је Медицинска књига Београд – Загреб 1956. године [58,59,60].

Проф. Др Милош Богдановић је рођен 1877. године у Баји, која је тада, у оквиру Аустроугарске монархије, била у саставу Бачке жупаније.

На Медицински факултет у Будимпешти уписао се 1895. године, и био промовисан за доктора целокупног лекарства. Затим је око пола године провео на усавршавању из бактериологије у Минхену и Берлину, да би потом годину дана радио на Патолошко хистолошком институту у Будимпешти. Од 1903. посветио се гинекологији и акушерству на ГА клиници у Будимпешти код професора Баршоњија. На тој Клиници, (некада Семелвајсовој), радио је наредних 18 година. Прво је добио звање асистента, потом адјункта, а почетком 1916. године хабибитован је за доцента оперативне гинекологије. на том положају задржао се до јуна 1921, када је, по оснивању Медицинског факултета у Београду, био позван од стране Савета факултета да оснује ГА клинику и већ јуна 1921, Указом краља Петра I, био је постављен за ванредног професора на Катедри за гинекологију и акушерство и за шефа новоосноване Клинике. Како у то време за Клинику није било слободне зграде, професор Богдановић је прво радио на Хируршкој клиници код проф. Субботића, где је припремао материјал за наставу и одржавао предавања о болничкој служби студентима медицине прве и друге године. Тек године 1923, после смрти др Јована Ј. Јовановића, Министарство народног здравља уступило је Клиници ГА одељење ОДБ. и са њиме Школу за бабице, па је проф. Богдановић тада у исто време био шеф Клинике, шеф ГА одељења и управник Школе за бабице. Међутим, већ у другој половини 1924. „Женска болница краљице Драге“ била је подељена на два дела. ГА одељење и Школу за бабице водио је, као шеф и управник др Милан Стајић, а на челу ГА клинике, којој је припала половина болничких капацитета, био је проф. др Милош Богдановић. За редовног професора Медицинског факултета изабран је 1933. године, а током 1935. и 1936. био је и декан факултета [30].

Научни рад проф. Богдановића био је уважаван и у земљи и у иностранству. Написао је око 80 научно-стручних радова на нашем и на страним језицима. Широко је сарађивао са Чесима, Пољацима, Бугарима и Румунима и одиграо значајну улогу, заједно са проф. др Острчилем из Прага и проф. др Дурстом из Загреба, у оснивању Друштва свесловенских гинеколога и клиничара. Осим тога, био је оснивач и председник Југословенског хируршког друштва, а активно је учествовао и у оснивању Друштва за изучавање и сузбијање малигних тумора, Рентгенолошког друштва и Друштва гинеколога и опстетричара Југославије. Био је дугогодишњи активан члан Главног санитетског савета, члан многих научних и стручних друштава [25,61,62]. Умро је напрасно 17. децембра 1937. године у својој 60. години живота, у моменту када је радио на подизању нове зграде ГА клинике, која је била његова замисао [25].

Др Милутин Зелић је за време окупације 1941–1945. био професор породилства и директор Школе за бабице у Београду, а по поновном преузимању тих дужности од стране др Милана Стајића, после ослобођења, вршио је послове гинеколога–акушера на ГА одељењу ОДБ.

Проф. др Драгомир Младеновић се родио у Лесковцу 1919. године, где је завршио основну школу и гимназију, а Медицински факултет у Београду уписао је 1938. године. Међутим, студије је морао прекинути услед настанка Другог светског рата у којем је активно учествовао. Наставио је студије тек 1945. а дипломирао 1948. године. Одмах по завршетку лекарског стажа био је постављен за клиничког лекара на ГА клиници у Београду. За асистента из гинекологије и акушерства на Медицинском факултету изабран је 1952. године. Специјалистички испит положио је 1953, а 1955. године изабран је за доцента; у звање ванредног професора 1965. у звање редовног 1969.

Оданост професији и несумњиви таленат за струку веома брзо су га довели у прве редове стручњака из гинекологије и акушерства, па је већ као млад лекар, 1957. године постављен за заменика управника Градске ГА болнице у улици Народног фронта. На ГА клинику у Вишеградској вратио се 1963, где је био шеф породилишта, али је 1969. године поново прешао у ГА болницу у улици Народног фронта, која је постала база Медицинског факултета. Проф. др Младеновић био је директор те установе све до 1981. године, када се по други пут враћа на ГА клинику у Вишеградској, сада у својству саветника, да би 1985, после четрдесет година изузетно активног и плодног рада, отишао у пензију, мада ни тада није престао да се бави струком.

Од најранијих дана своје гинеколошко–акушерске праксе др Младеновић се бавио и образовно–васпитним радом. Предавао је гинекологију и акушерство у Средњој медицинској школи, Вишој медицинској школи, у Вишој школи за медицинске сестре и техничаре при ВМА, у Школи за неговатељице при Градском Црвеном крсту. У Школу за бабице ступио је већ 1950. године као наставник из предмета гинекологија и акушерство, да би већ 1954. био постављен за директора те школе. На тој дужности је остао све до 1980. године, када је Школа приступила „Образовно васпитном центру здравствене струке Београд“.

Активно је учествовао у креирању образовно–васпитне политике у Школи, читавом граду, па и Републици. Кроз дуги низ година био је председник Комисије и Одбора за медицинске школе при Просветном савету Србије. Непосредно је учествовао у измени статуса Школе, која је у време његовог мандата прерасла у средњу школу са четворогодишњим трајањем. Годинама је био члан Комисије за полагање стручног државног испита за бабице, медицинске сестре и лекаре опште медицине, и члан Комисије за полагање специјалистичких испита из гинекологије и акушерства.

Проф. Младеновић обављао је и бројне друштвене функције. Био је члан и председник Управног одбора ГА клинике, члан Здравственог савета Србије, члан Научног друштва Србије. Готово да нема стручне асоцијације у којој др Младеновић није учествовао. Био је члан Управе ГА секције, Радиолошке секције и Београдске подружнице СЛД, секре-

тар, потом у два мандата председник ГА секције СЛД, затим потпредседник и у два мандата председник СЛД, и на концу доживотни почасни председник СЛД. Био је и председник УГОЈ-а. Пошто се годинама бавио проблемима планирања породице, био је члан Савезног савета за планирање породице.

Поред гинеколошко–акушерске праксе и богатог наставног рада на факултету, у Бабичкој и другим средњим и вишим медицинским школама, и бројних јавних и друштвених функција, професор Младеновић активно се бавио и научно–стручном публицистиком. У нашој и страниој медицинској литератури објавио је преко 300 стручних и научних радова. Писац је „Уџбеника из акушерства и гинекологије за медицинске сестре“, затим посебно „Гинекологије“ и посебно „Акушерства“ за бабице, „Гинекологије и акушерства за лекаре опште медицине“ у склопу „Уџбеника за лекаре опште медицине“, као и познатог уџбеника „Гинекологија и акушерство за студенте медицине и лекаре опште медицине“, које је доживело 13 издања. Објавио је и „Атлас оперативне гинекологије“, и „Гинеколошке операције“ [25,63].

Свој први уџбеник из акушерства професор Младеновић није написао за ученице бабичких школа, већ га је под насловом „Акушерство и гинекологија“ објавио још 1960. године и наменио га лекарима опште медицине, као приручник у свакодневној пракси. Међутим, пошто је књига врло брзо наишла на добар пријем, и код лекара опште медицине, и код студената Медицинског факултета, аутор ју је преправио и допунио, па је временом попримила карактер универзитетског уџбеника из гинекологије и акушерства и, као таква доживела чак 13 издања, при чему је аутор у свако ново издање уносио савремене погледе и најновија дијагностичка и терапеутска достигнућа из ове области медицине. Књига је, поред тога, послужила и као путоказ многим предавачима из гинекологије и акушерства за састављање плана и програма својих предавања, ученицама бабичких школа и полазницама акушерског смера средње медицинских школа, које су се у то време оснивале [64]. Скраћену верзију овог свог уџбеника проф. Младеновић је прилагодио наставном плану општег смера средње медицинских школа за медицинске сестре и објавио га под називом „Гинекологија и акушерство за медицинску школу“ 1975. године [65].

Учествовао је проф. Младеновић у раду великог броја југословенских и светских конгреса гинеколога и акушера. Код њега су долазили на стручно усавршавање и специјализацију бројни лекари из целе Југославије и из других земаља. За своју стручну и друштвену активност проф. др Драгомир Младеновић примио је бројна признања. Од најзначајнијих то су: Награда СЛД за научноистраживачку делатност, Седмојулска награда СР Србије, Орден рада са златним венцем, Орден рада са црвеном заставом, Орден братства и јединства са сребрним венцем, Орден заслуге за народ I степена, Одликовање Пољске државе за

допринос развоју сарадње гинеколога Пољске и Југославије, као и низ других награда, плакета, диплома и захвалница. Проф. др Младеновић био је изабран за почасног члана Удружења гинеколога Пољске, Мађарске, Румуније, Чехословачке и Бугарске, затим за члана Научног друштва Грузије и заслужног члана Уније балканских земаља [25,63].

**Од Гинеколошко–акушерског одељења Опште државне
болнице до Гинеколошко–акушерске клинике Медицинског
факултета – од професора Школе за бабице до професора
Медицинског факултета**

За прву бабицу Марију Маленовић, звану Саџика, која се спомиње у Београду још 1816. године, не постоје подаци да ли је била школована. Тек средином 19. века појављују се прве бабице са дипломом и лекари и хирурзи магистри опстетриције.

Прва београдска Општинска болница на Палилули почела је с радом 1869, а 1881. године проглашена је Општом државном болницом.

Први специјалиста гинеколог–акушер, др Никола Хаџи Николић, дошао је у Београд 1886. године. Његовом иницијативом 1895. основано је и почело је с радом прво Гинеколошко–акушерско одељење ОДБ у Београду и читавој Србији, чиме су гинекологија и акушерство издвојени из хирургије; што је и представљало непосредан повод за оснивање Бабичке школе. Други повод био је долазак на ново формирано Одељење др Јована Ј. Јовановића, који је непосредно по доласку, схвативши велику потребу Србије за бабичким кадром, отпочео своју делатност припремним мерама за оснивање Школе. Пре свега, написао је бабички уџбеник, а Школа је његовом иницијативом почела с радом 1899. године. И др Хаџи Николић и др Јовановић били су упућени у најсавременија светска збивања у гинекологији и акушерству и примењивали их у дијагностици, конзервативној и оперативној терапији на ГА одељењу ОДБ, а о својим искуствима редовно извештавали својим научно–стручним радovima у *Српском архиву*. Др Јован Ј. Јовановић је у том погледу плоднији од др Хаџи Николића, јер се вероватно већ тада припремао за звање првог професора на Катедри за гинекологију и акушерство на Медицинском факултету у Београду, о чијем се оснивању већ увелико говорило, а које ће уследити нешто више од деценије касније. Као што је познато, намере др Јовановића у том погледу нису се оствариле, али је организација рада на ГА одељењу ОДБ и научно–стручни рад на њему био на толико високом нивоу да је већ тада Одељење било спремно да прерасте у Клинику. Овакав тренд на ГА одељењу наставио се и после смрти др Јовановића и преузимања дужности шефа Одељења и управника Бабичке школе од стране др Милана Стајића, оснивача ГА секције СЛД, писца тада модерних акушерских уџбеника за бабице. У то време је ГА одељење половину својих капацитета уступило ГА клиници, па је

проф. др Милош Богдановић, поред тога што је био први шеф Катедре за гинекологију и акушерство и управник ГА клинике, краће време истовремено био и шеф ГА одељења ОДБ и управник Школе за бабице. После више пресељења после Другог светског рата, коначно се 1963. године Школа за бабице уселила у просторије зграде ГА клинике, па су и клинички лекари били предавачи у Бабичкој школи; а дугогодишњи професор акушерства и управник Школе за бабице др Драгомир Младеновић био је истовремено и угледни професор гинекологије и акушерства на Медицинском факултету.

Све ово говори да су темеље тзв. „Београдске гинеколошко-акушерске школе“ засновали пионери београдске и српске гинекологије и акушерства, тако што су на високо стручном нивоу организовали рад на ГА одељењу ОДБ и изводили наставу у Београдској школи за бабице, чиме су створили солидне основе за организацију и развој српске гинекологије и акушерства.

Литература

1. Катић Р.: Српска медицина од IX до XIX века, Београд, 1967.
2. Berić V.: Akušerstvo i ginekologija u Srbiji od XII do XX veka (1199-1923), Zbornik radova XXX jubilarne GAN SLD, str. 21-56, Beograd 1986.
3. Катић Р.: О лекарима код Срба у средњем веку, 700 година медицине у Срба, САНУ, Београд, 1971.
4. Milošević B, Mladenović D, Kusovac D.: Razvoj ginekološko-akušerske službe u Srbiji, Zbornik radova X GAN SLD, str. 9-28, Beograd 1966.
5. Milošević V.: Razvoj ginekologije i porodiljstva u Srbiji, Zbornik radova XXVIII GAN SLD, str. 395-411, Beograd, 1984.
6. Стојанчевић В.: Делатност кнеза Милоша на организацији санитарске службе у Србији 1830. до 1839. године, Acta hist. med. pharm. vet, 8: 1-2: 109-113, 1968.
7. Велимировић М.: Цивилни и војни санитар Србије од 1804. до 1918. године, Зборник радова XXI научног састанка НДЗИЗКЈ, стр. 5-20, Ниш, 1971.
8. Михајловић В.: Прилози за историју здравствене службе у Србији у Државној архиви у Београду: 4. Бабичко питање, Библиотека Централног хигијенског завода, Miscellanea, 3: 173-178, Београд, 1940.
9. Јеремић Ј.: Прилози за биографски речник Срба лекара Војвођана 1756-1940, Нови Сад, 1952.
10. Берић Б, Кусовац В.: Магистри опстетриције на тлу данашње Југославије (1763 – 1914), Зборник радова XXXVII ГАН СЛД, стр. 362-367, Београд, 1993.
11. Ново одељење Опште државне болнице, Српски архив за целокупно лекарство (САЦЛ), 1 и 2, стр. 34, 1895.
12. Berić V.: Dr Nikola Hadži Nikolić (1855-1915), prvi akušerginekolog u Srbiji i njegov značaj za razvoj akušerstva i ginekologije u Sbjiji, Jugoslav. ginek. opstet.; 21:143, 1981.

13. Сталешке и личне вести, САЦЛ, 5:306, мај 1896.
14. Сталешке и личне вести, САЦЛ, 9:508, септембар 1896.
15. Сталешке и личне вести, САЦЛ, 3:169, март 1900.
16. Сталешке и личне вести, САЦЛ, 5:493, 1900.
17. Рад Српског лекарског друштва, САЦЛ, 8:359, 1903.
18. Сталешке и личне вести, САЦЛ, 11:523, 1903.
19. Berić B, Babić N.: Život, rad i delo dr Jovana J. Jovanovića (1870-1923), pionira savremenog akušerstva i ginekologije u Srbiji, Jugoslav. ginek.opstet, 18:75-84, 1978.
20. САЦЛ, 12, 636, 1900.
21. САЦЛ, 7, 488, 1901.
22. САЦЛ, 2, 104, 1910.
23. САЦЛ, 5, 232, 1910.
24. САЦЛ, 11, 421, 1910.
25. Ивановић Д.: 90 година Медицинске школе за бабице у Београду – Српска краљевска школа за бабице у Београду 1899/90 – 1989/90, Образовно-васпитни центар здравствене струке „Београд“, Београд, 1989.
26. САЦЛ, 13, 440-446, 1907.
27. Медицински годишњак Краљевине Југославије, стр. 74-99, Београд, 1933.
28. Стајић М.: Школа за бабице у Београду, Зборник необјављених радова Секције за историју медицине и фармације СЛД, стр. 41-55, Београд, 1965.
29. Berić V.: Prilog istoriji akušerstva i ginekologije u Srbiji (1914-1945), Zbornik radova XXXII GAN SLD, str. 260-285, Beograd 1988..
30. Марјановић В.: 70 година Медицинске школе за бабице у Београду (1899-1969) – Спомен књига Медицинске школе за бабице 1899-1969, Одбор за прославу 70-годишњице, Београд, 1969.
31. Јовановић Ј.: Првих пет година рада у београдској школи за бабице (1899-1904), Зборник радова Првог конгреса српских лекара и природњака, стр. 589-659, Београд, 1905.
32. Maksimović J.: Škole za babice i njihovi udžbenici na tlu Jugoslavije (1753-1960), i njihov doprinos razvoju akušerske službe, doktorska disertacija, Novi Sad 1993.
33. Историјат школе за бабице од 1953/54. до 1959/60, рукопис, архив Школе.
34. Бабић Н.: Живот и дело др.Јована Ј. Јовановића (1870-1923), оснивача савремене гинекологије и акушерства у Србији, Архив за историју здравствене културе Србије, VIII-IX: 69-74, 1979/80.
35. САЦЛ, 11-12, 289-293, 1895.
36. САЦЛ, 13-14, 353-357, 1895.
37. САЦЛ, 19-20, 617-622, 1895.
38. САЦЛ, 15-16, 480-481, 1895.
39. САЦЛ, 23-24, 848-852, 1895.
40. САЦЛ, 3, 145-148, 1896.
41. САЦЛ, 3,4,6,7,8,9,11, 1896.
42. САЦЛ, 4, 177, 1898.
43. САЦЛ, 3,149 и 349-376, 1900.
44. Народно здравље: 6-12, 1902.

45. САЦЛ, 8, 365, 1903.
46. САЦЛ, 12, 560, 1903.
47. САЦЛ, 11, 103-105, 1905.
48. Кастратовић Д.: Историја медицине Пожаревачког округа (1822-1914), Пожаревац, 1991.
49. САЦЛ, 1 и 2, 22, 1895.
50. САЦЛ, 3 и 4, 78, 1895.
51. САЦЛ, 12, 625-627, 1896.
52. САЦЛ, 3, 149, 1900.
53. САЦЛ, 12, 596-597, 1900.
54. САЦЛ, 7, 316, 1903.
55. САЦЛ, 9, 147, 1903.
56. САЦЛ, 9, 248, 1903.
57. САЦЛ, 15, 311, 1909.
58. Стајић М.: Акушерство-Уџбеник за бабице, медицинска књига, Београд, 1948.
59. Stajić M.: Porodiljstvo-Udžbenik za babice i učenice babičkih škola, Medicinska knjiga, Beograd, 1950.
60. Стајић М.: Акушерство-Уџбеник за ученице бабичких школа и приручник за бабице, III издање поправљено и допуњено, Медицинска књига, Београд-Загреб 1956.
61. Станојевић В.: Ликови и дела истакнутих лекара од оснивања Српског лекарског друштва до данас, Споменица Српског лекарског друштва 1872-1972, стр. 159-234, Београд, 1972.
62. Барјактаревевић С.: Споменица Милошу А. Богдановићу, САЦЛ, 1-2, 1938.
63. Проф. др Драгомир Младеновић – лично саопштење
64. Младеновић Д.: Гинекологија и акушерство, осмо допуњено и преправљено издање, Завод за стручно усавршавање и специјализацију здравствених радника, Београд, 1973.
65. Младеновић Д.: Гинекологија и акушерство за Медицинску школу, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1975.